

5. *Рейтинг сайтів* [Електронний ресурс] // top.i.ua : [сайт]. — Текст. дані. — Режим доступу : <http://top.i.ua/?st=0®ID=0&ht= 0&catID=40&holdSort=1> (дата звернення: 18.10.15). — Назва з екрана.
6. *Чабаненко М. В.* Інтернет-ЗМІ як складова частина системи засобів масової інформації України : монографія / М. В. Чабаненко. — Запоріжжя, 2011. — 183 с.

УДК 036:655.11

Думанецька В. А.,

*студентка V курсу спеціальності «Видавнича справа та редагування»
Видавничо-поліграфічного інституту Національного технічного університету
України «КПІ»*

ПУТІВНИК ДЛЯ ВЕЛОТУРИСТА ЯК ПРОДУКТ РОЗВИТКУ ПОДОРОЖНІХ НОТАТОК (КРІЗЬ ІСТОРИЧНУ ПРИЗМУ ВИДАНЬ БЕДЕКЕРА)

У статті розглянуто історію появи та розвитку путівника, особливості його оформлення та мета створення, а також проаналізовано перші подібні на сучасні путівники. Розглянуто поняття путівника для велотуристів та окреслено специфіку редагування такого виду видання.

Ключові слова: путівник, велопутівник, подорожні записки, туризм.

З часом інформація буквально губиться або втрачає актуальність через старіння. Тому путівник виконує функцію зберігання інформації про місцевість та є джерелом її популяризації.

З огляду на тенденцію розвитку українського туризму в усіх його напрямках, зокрема велотуризму, *актуальність* цієї теми полягає в дослідженні путівника як практичного посібника для велотуриста, який як вид краєзнавчої літератури з'явився лише наприкінці минулого століття.

Мета роботи — дослідити генезу путівника як краєзнавчого видання до підвиду путівника для велотуристів. Для досягнення мети ми поставили перед собою такі *завдання*: дослідження історії появи та розвитку путівника, огляд особливостей наповнення подорожніх записок та перших путівників, а також окреслення специфіки роботи редактора над наповненням путівника для велосипедистів.

Новизна роботи полягає в тому, що путівник для велотуристів як окремий вид видання ще не досліджували, адже в окремий різновид путівників він розвинувся, як і велотуризм, нещодавно.

Ми ж нині покладаємо дослідити, на тлі здобутків технічного прогресу, особливості друкованого видання для специфічної аудиторії мандрівників.

Причини створення та види перших путівників. Метода дослідження місцевості на глобальному рівні така само, що й для містечка. Інформація про місцеві пам'ятки історії, явища флори та фауни із часом частково губиться, забувається і потребує повторного «відкриття». Тому ми, звертаючи увагу на історію розвитку путівника як видання, почнемо з найдавніших прикладів «про-путівника» й завважимо основні тенденції зміни, яких він зазнавав протягом століть.

Огляд найдавніших путівників, висвітлює підвалини їх появи. Так до середини ХІХ ст. путівники здебільшого створювалися для опису маршрутів до святих місць, тобто шляхів паломництва.

Одним із найдавніших путівників називають пам'ятку античної літератури — книгу давньогрецького письменника, мандрівника й географа ІІ ст. Павсанія «Опис Еллади». Це своєрідний путівник тогочасною Грецією, який складається з 10 книг, які мають назви областей Еллади. Але назви окремих книг не завжди відповідають територіям, які в них описуються. Як зазначається в енциклопедичному словнику Брокгауза та Ефрона, твір Павсанія — це найдавніший зразок путівників Грецією, особливо для тих, хто цікавиться предметами культів та художніми творами.

Путівник Павсанія містить детальний список найвидатніших пам'яток архітектури та мистецтва, відомості з історії, міфології, релігії та описи місцевих вірувань, обрядів та звичаїв Стародавньої Греції. Цікаво, що Павсаній покладався не тільки на власні спостереження, а й скористався творами інших істориків та географів [1]. Тобто це були перші спроби рерайту (як узагальнення інформації, що викладена іншими авторами). Утім, виклад у цьому путівнику важко назвати зразком класичної прози, адже речення в ньому не закінчені, тому не цілком зрозумілим є їх сенсом. А часті повтори та недостатня літературна обробка швидко стомлюють навіть професійного читача.

Наступний відомий путівник тієї доби — «Бордоський путнік» 333 р. н. е. Про автора цього путівника нічого не відомо, крім місця походження — місто Бордо. Основною метою створення цього путівника було прокладання маршруту до Святої Землі. Книга складається з двох частин: у першій окреслено власне подорож, а саме точки маршруту, для опису яких автор, очевидно, використовував офіційні римські тогочасні путніки; в другій частині автор, де він вже ступив на Святу Землю, відходить від сухого фактологічного опису

маршруту й починає виклад персоналізовано від імені очевидця [2]. Тобто автор проаналізував інші джерела інформації для складання маршруту та згодом синтезував дані, щоб оцінити їх суб'єктивно вже під час самостійної подорожі.

Путівник паломництва архієпископа Антонія відомий за описом шляху в Константинополь і має назву «Книга Паломник». Почав архієпископ свою подорож у 1200 р., коли після смерті батька вирішив відвідати Святу Землю. І саме на основі вражень від паломництва Добриня Ядрейкович (справжнє ім'я Антонія) написав твір, який віднесли до популярного на той час жанру «ходіння» (жанр середньовічної руської літератури, форма подорожніх нотаток, в яких руські мандрівники записували свої враження, відвідавши землі інших країн).

У книзі Антоній лаконічно характеризує святість Константинополя (Царгорода) та намагається назвати все, що він там побачив: наприклад, Добриня деталізовано описав чудо Святої Софії, її три люстри під стелею, які піднеслися вгору, а потім повільно повернулись на місце так, що в них навіть оливо не погасло. Варто зазначити, що опис у «Книзі Паломник» зберігає протокольну точність за датою, часом та місцем подорожі [3]. Цим Антоній «путівник» нагадує сучасні подорожні записки та особистий щоденник туриста.

Тож перші путівники більше схожі на особисті нотатки мандрівника, метою подорожі котрого переважно є паломництво. Зрозуміло, що редагуванню ці путівники не підлягали, адже зазвичай вони були в єдиному примірнику та зберігалися у святих місцях, де їх залишали автори.

Технічний прогрес із появою книгодруку неабияк посприяв реформуванню путівника як виду видань. Тут поштовхом став найперше розвиток засобів транспортування на далекі відстані (потяги, пароплави), адже з появою таких засобів пересування кількість людей, котрі мандрували з метою рекреації та пізнання нового, постійно зростала. Відповідно, з'явився й попит на універсальний довідник, який витіснив би більшість книг, зокрема історичних та подорожніх записів та творів, що їх раніше читали мандрівці, щоб підготуватися до поїздки.

Запити подорожніх підштовхнули до розвитку ідеї нового виду довідників, який надавав би потрібну інформацію в зручній та доступній формі, водночас подаючи мандрівнику практичні поради. Початок сучасного етапу розвитку путівника як жанру географічної літератури у видавничій справі пов'язаний з трьома постатями транспортного прогресу, а саме: Джоаною з французького видавництва «Ашетт» (фр. Hachette), Карлом Бедекером з Німеччини та англійцем Джоном Мюрреєм.

Провівши аналіз перших видань путівників, ми відзначили відмінність видань Бедекера, що вони готувалися до друку скрупульозно, на диво якісно та педантично, адже автором був сам видавець та мандрівник — Карл Бедекер.

Натомість путівники Мюррея по-аматорському уклали джентльмени-мандрівники, через що видання були наповнені різними бувальщинами та вдалими класичними цитатами, тому такий путівник варто назвати класичною книгою-есеєм, подорожньою «міфологією».

З огляду на те, що первинно путівники створені для надання інформації, якої потребує мандрівник, усі названі путівники містили обов'язково карту та план міста або місцевості. Тому така карта іноді існувала в єдиному екземплярі, тобто тільки в путівнику, коли він друкувався.

Вигляд подорожніх карт із часом змінювався. Спочатку вони були одноколірними, але з часом ставали більш детальними, акуратними та кольоровими. При наочному порівнянні путівників особливо помітно, коли їх підготовкою почали займатися провідні картографи Німеччини, Англії та Франції.

Успіх видавництва цих країн у роботі над путівниками засвідчує мистецтвознавець Дж. Лінкс, котрий писав: «Дехто з нас не можуть й думати про сон, поки не прочитають декілька сторінок Мюррея чи Бедекера — для них це все одно, що почистити зуби перед сном» [4]. Такий рівень визнання є найвищим для автора та видавця, тому не дивно, що репринтні екземпляри цих видань можна досі знайти на полицях книгарень у сучасному оформленні, але з гордим позначенням «першопрохідців» краєзнавчої літератури.

Путівники Карла Бедекера вирізняються якістю та педантичністю через те, що кожен маршрут, який він описував у путівниках, він проїжджав особисто, тому мав довершену картинку для інформаційного наповнення видання, яке зрештою пропонував читачеві. Як самовидцю, йому було до снаги дібрати правильне оформлення та наповнення: власне, редактор-укладач виконував і роль автора, а також безпосередньо брав участь у всіх подальших етапах створення друкованого продукту, який має специфічне призначення — інформаційно забезпечувати подорож з конкретною метою та за конкретним маршрутом.

Побіжний перегляд історії розвитку путівників надає змогу виокремити актуальне, відсіяти застаріле та синтезувати результат з можливостями сучасності. Для цього окреслимо головні особливості оформлення перших путівників часів реформації путівника як виду видання.

Ретроспективно-функціональний підхід до видавничої справи надає видавцеві можливість не повторювати помилок попередників та прораховувати тенденції на сучасному ринку. Адже видавництво — це великий соціально важливий комплекс, що містить економічні та культурні складові частини впливу. Тому редактор повинен мати знання з історії конкретного виду видань, адже подекуди історія може стати найкращим радником на роздоріжжі видавничого вибору.

Наповнення та оформлення путівника часів реформації. Історики та дослідники географічної літератури визначають початок сучасного етапу розвитку путівника як спеціального типу книжкового видання першою половиною XIX ст. Пов'язують цю подію з постаттю Карла Бедекера, котрий у 1827 р. заснував у німецькому містечку Кобленці видавництво путівників різними країнами та їх містами.

Карл мав на меті відійти від звички подорожніх оповідань, адже вважав, що через суб'єктивний підхід до викладу вражень самі лиш оповіді не можуть задовольнити інформаційної потреби мандрівника. Тому Бедекер розробив перелік складників, що їх якість контролював та постійно поліпшував, наприклад: структура видання, чіткість мови, точність інформації для мандрівника та наявність карт. Зрештою, така прискіплива увага саме до викладу інформації у виданні спричинила стійку популярність путівників Бедекера. Тому далі ми розглянемо деякі з цих аспектів детальніше.

Структура. У путівниках Карла Бедекера композиція підпорядкована наявним на той час шляхам сполучення: залізничним, судноплавним та кінним перевезенням. Наприклад, залізничні маршрути від Берліна або Відня, а також Варшави, через Жмеринку — до Одеси; з Москви — до Києва; з Москви — до Одеси, через Київ або через Курськ і Харків тощо.

Також у структурі тексту, пов'язаного зі шляхами сполучення та осередками надання послуг, є декілька тематичних ліній: транспортні можливості (зокрема тарифи на перевезення потягами, пароплавами, електричними трамваями, візниками), розміщення (у готелях, пансіонах, заїздах), ресторани, розважальні заклади.

Технічне оформлення. Використовувалися у путівниках Бедекера різноманітні шрифти: назви розділів і водночас кінцевих пунктів маршруту надруковані напівжирним накресленням, назви міст у тексті — курсивом. До того ж назви міст, видатних пам'яток та музеїв подано поруч і латиницею, і кирилицею.

Путівники Бедекера вирізнялися серед інших якістю карт. Окрім чорної фарби, на картах використовувалася і червона. А на самій карті зображалися не тільки географічні відомості, а й головні ознаки міста, а саме: вокзали, поштамти, вулиці, майдани, парки, музеї, університети, лікарні, пам'ятники.

Зрештою, наявність карт робила путівник Бедекера об'єктом лінгвізуальної комунікації, адже взаємодія таких компонентів, як письмова мова, графічні засоби, статичні та динамічні образи, кольорова палітра тощо — породжує особливий лінгвізуальний феномен, певне візуальне, структурне, смислове та функціональне ціле, що забезпечує комплексний прагматичний вплив на адресата [5]. До того ж відомо, що людина краще сприймає

відомості, коли джерело інформації має одночасно декілька каналів доступу до отримувача інформації.

Мовностилістичне оформлення. Стиль текстового наповнення путівників тяжіє до енциклопедичного видання: заголовки інформаційного типу (наприклад: «Від Москви до Києва»), написання міст, що знаходяться на околиці латиницею та кирилицею, залучення значної кількості скорочень, називних речень. Доповнення основної інформації додатковою подане дрібнішим кеглем.

У путівниках Бедекера використовується науково-популярний стиль, тобто слова загального вжитку, загальнонаукова лексика (кілометри, градуси, назви хвороб, параметри Чорного моря тощо). Характерними є й архітектурні, історичні та мистецтвознавчі терміни.

Практикувалося у путівниках Бедекера також зазначення прикладів висловів мовою країни, про яку йдеться в путівнику. Наприклад, туристам, котрі бажають оглянути ближні печери Лаври, автор радить звернутись до монаха російською мовою: «Мы — иностранцы. Позвольте нам идти около вас, чтобы понимать ваши объяснения».

Для насичення масиву інформації автор-укладач деколи використовує займенник «ми», яким ніби запрошує читача до прогулянки. Для путівника Бедекера характерним було часте використання вокативної лексики (ліворуч, праворуч, ліворуч, дістатись тощо). Натомість динамізму в подачі інформації надають алюзії та використання образності в тексті.

Тематичне наповнення. На нашу думку, цей аспект є найцікавішим та найважливішим для розгляду, адже тут Бедекер був творцем, він проявляв оригінальність та креативність і робив свою справу на совість. Так, для зручності та направлення мандрівника в путівнику зазначався найкращий час для відвідування певних регіонів, наприклад: найкращий час для подорожі по Криму є початок літа та осінь. Тобто для того, щоб порадити читачеві, коли їхати, автор-укладач попередньо мав дізнатися це самостійно шляхом практичної перевірки або опитування.

У путівниках Бедекера подавалась інформація щодо населення міст, зокрема кількість євреїв у відсотковому співвідношенні з росіянами, поляками та іншими народностями. Якщо якась місцевість різко відрізнялася від загального колориту країни, то автор міг подати короткий екскурс в історію, щоб пояснити, чому так склалося, а також написати про релігійні обряди, описати деякі страви, визначні саме для цього регіону тощо.

Карти, об'єктивізм, якісне тематичне наповнення та технічне оформлення — це все, на що звертали увагу й раніше, але опрацювати всі ці аспекти в сукупності якісно зміг лише Бедекер. До того ж він самостійно прокладав маршрути для мандрів, після чого брався до розробки туру.

Огляд показників якості роботи над виданням столітньої давності не є зайвим для досвіду редактора на сучасному етапі розширення його обов'язків. А видова схожість путівників Бедекера та сучасних велопутівників надала можливість побачити тенденцію та прорахувати перспективи нового виду видання краєзнавчої літератури. Тому далі ми переходимо до сучасних реалій літератури для організації дозвілля.

Особливості редагування та види сучасних путівників для велотуристів. Путівник для велосипедиста — це специфічний вид видання, який потребує скрупульозного планування, розуміння специфіки велосипедного руху та створення продукту, яким зручно буде користуватися під час поїздки. Варто також зважити на те, що велосипедисти є досить своєрідною аудиторією, яка не потребує вказівників, а лише вказаного напрямку та цікавого викладу матеріалу.

Зважаючи на те, що об'єктивний підхід до викладу інформації у звичайних путівниках закріпився як константа, зазначимо, що досвід автора-укладача в описі маршруту має вагомий вплив на контент. Таку позицію можна обґрунтувати популярністю в ЗМК, зокрема, в мережі інтернет, таких видів самовираження та оприлюднення опіній, як блоги, пости в соціальних мережах тощо. Тобто мережеве суспільство звикло, коли хтось більш-менш відомий ділиться з усіма власним досвідом або виражає особистий погляд.

З огляду на таку тенденцію популяризації демонстрування особистого погляду, було вирішено, що й контент специфічного путівника має бути викладений об'єктивно, але його оформлення мусить бути складовою частиною суб'єктивного. Наприклад, у тексті можна звертатися до читача для створення атмосфери діалогу. Також відчуття причетності можна створити за рахунок спеціально дібраних цікавих фактів.

Структурні складники путівника для велотуриста мають бути оптимізовані для швидкого зчитування велосипедистом, а логіка викладу має бути прив'язаною до маршруту руху велотуриста.

Зважаючи на розвиток електронних засобів для орієнтування на місцевості чимало видавців світу задаються запитанням, коли переводити видання в електронний вигляд і чи потрібно це взагалі. Тому таке запитання ми піднімаємо і щодо путівника для велотуриста, адже це питання майбутнього, а видавець повинен планувати на роки вперед роботу видавництва.

Електронний та друкований путівник. Питання актуальності друкованої версії путівника для велосипедиста постає на кожному кроці прокладення нового маршруту та кожного нового путівника. З огляду на досвід закордонних колег, варто зазначити, що Німеччина, Польща, Данія та інші країни з розвинутим велорухом досі активно друкують путівники для велотуристів, а також паралельно мають електронні версії маршрутів.

Причиною забезпечення туриста на велосипеді путівником обох різновидів одночасно є недосконалість електронного пристрою. Зокрема, в електронного варіанта є такі мінуси:

- не завантажується, причини можуть бути різні: від недостатньої швидкості інтернету до несправності сервісу;
- мобільний прилад може невчасно розрядитися;
- не підтримує формату карти;
- втоплений, впав та геть зламався.

Тому для безпечної та комфортної мандрівки важливим є існування саме двох джерел маршруту, які несуть різний функціонал, але при цьому є взаємозамінними. До того сучасні послуги видавництва передбачають різні варіанти оформлення видання із засторогою механічних пошкоджень, адже велотуризм — це екстремальний вид дозвілля.

Висновки. Путівник як вид видання має давню історію, очевидно, через його запитаність. Перші путівники у вигляді подорожніх записок паломників поділяють із сучасними їх версіями головну ознаку — забезпечувати мандрівцеві змогу цілком самостійно відкривати світ. Метою створення путівника було бажання самостійно подорожувати світом.

Принципи, які заклав Карл Бедекер використовують для створення довідкової літератури і зараз. Тому його правило об'єктивності ми поєднали із сучасною затребуваністю власної думки та волелюбністю велосипедистів у вигляді специфічної побудови видання зі звертаннями до читача та викладом матеріалу чітко за ходом маршруту путівника.

Отже, путівник для велосипедиста як вільного мандрівника — це видання, яке поширене за кордоном та набирає популярності в реаліях швидкого розвитку велоруку в Україні, яка відкривається світові та відкриває світ для себе. Нині ця ніша у видавничій справі є відкритою для ініціатив, але щоб стати прибутковою, справа підготовки велопутівників ще потребує досліджень та вдосконалень. А також паралельного розвитку обох варіантів оформлення путівників — електронного та друкованого.

Використані джерела:

1. Берёзкин В. И. Велосипедные спортивные игры : пособие для учителей физ-ры [Текст] / В. И. Берёзкин. — Л. : Минпрос. РСФСР, Ленингр. отд., 1961. — 48 с.
2. Бордосский путник [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Byuzanz/IV/320-340/Bordoskij_putnik/pred.htm (06.05.2015).
3. Бриггс С. Маркетинг в туризме [Текст] / С. Бриггс ; пер. со 2-го англ. изд. М. Ю. Зарицкой. — Киев : Знання-Прес, 2005. — 358 с. — (Европейский маркетинг).

4. Булгаков А. А. Два дня в конце недели / А. А. Булгаков, Г. Я. Рыжавский. — М. : Физкультура и спорт, 1984. — 127 с. — (Туризм для всех).
5. Ведмідь Н. І. Основи рекламної діяльності в туризмі : навч. посіб. / Н. І Ведмідь, С. В. Мельниченко, В. В. Білик. ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. — Київ, 2007. — 104 с.

The article deals with the history of the emergence and development of the guidebook, features of its design and purpose of creation. Also there are analyzed first types of guidebooks which were alike contemporary ones. Also this article explores the concepts of guidebook for cyclists and outlines the editing specifics of publication of this type.

УДК 004.738.5:655.56(477)

Женченко М. І.,

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри видавничої справи та редагування Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ КНИГОРОЗПОВСЮДЖЕННЯ УКРАЇНИ

У статті розглянуто особливості формування та розвитку в Україні системи цифрової дистрибуції легального електронного книжкового контенту, визначено основних гравців цифрового книжкового ринку, моделі розповсюдження електронних версій видань, описано формати представлення цифрового контенту.

Ключові слова: книжковий ринок, модель «інтернет-книгарня», модель «електронна бібліотека», цифрова дистрибуція, цифровий контент.

Вступ. Стрімкий розвиток цифрового видавничого ринку викликав трансформацію традиційної системи книгорозповсюдження та сприяв формуванню в ній новітньої підсистеми цифрової дистрибуції, яка забезпечує поширення легального електронного контенту інтернет-каналами та є для видавництва не лише додатковим способом отримання прибутку, а й джерелом вивчення читачього попиту, засобом освоєння нових ринків збуту видавничої продукції.

Директор із розвитку цифрового контенту російського видавництва «МОЗАІКА-СИНТЕЗ» Ігор Осмоловський зазначав, що «...новий формат книги, коли вона розглядається саме як контент без будь-якої поліграфії, змушує створювати і принципово нові канали дистрибуції, у першу чергу